

Dve poľské vysokoškolské učebnice všeobecných dejín štátu a práva: Michal Sczanieccki, Powszechna historia państwa i prawa, Warszawa 1973, 636 stran, Iwo Jaworski, Zarys powszechnej historii państwa i prawa, Warszawa 1966, 3°, 356 stran

Problém obsahu a rozsahu všeobecných dejín štátu a práva ako historickej disciplíny, prednášanej na právnických fakultách socialistických krajín, jej koncepcia, zameranie a jej pedagogická hodnota, nie je vydiskutovaná do dnes. Doterajší spôsob prednášania, obmedzený viac-menej na niektoré európske otrokárske, feudálne a kapitalistické štáty a na USA, spravidla skončený r.1918, nemôže poslúžiť marxistickému ponímaniu zmyslu dejín, ako zdroja ponaučenia pre socialistickú prítomnosť. Kurz všeobecných dejín, ktorý nepoučuje poslucháčov o pokrokovej úlohe socialistických štátov v konfrontácii s regresívnym trendom kapitalistických štátov po r.1918 a menovite po r.1945, učebné texty tejto disciplíny, ktoré neobsahujú výklad zmien, ktoré nastali v štátnej a právnej štruktúre tzv. tretieho sveta a výklad vzrastajúceho vplyvu socialistického typu štátu na vývin v južnej Amerike, v Afrike a v Ázii, sa právom považuje často za postrádateľný balast v učebných plánoch právnických fakúlt. Tento účinok mal by sa, pravda, odstrániť tým viac, že bez správneho výkladu všeobecných dejín štátu a práva ostane výklad dejín vlastného štátu a práva izolovaný a skreslený. V čase, keď žiadny štát nemôže autarkne existovať, keď surovinové, energetické, potravinové problémy ľudstva a záchrana prírody, životného prostredia ľudstva sa môže riešiť len celosvetovým úsilím, keď je svet rozdelený na imperialistické, socialistické a protimperialistické vývinové skupiny štátov a triedny boj dosiahol medzinárodné rozmery, možno dejiny štátu a práva prednášať, učiť len v celosvetových dimenziách. V tomto rámci má sa podčiarknúť úloha a zdôvodniť prínos vlastného štátu ako súčasť socialistického tábora pri zabezpečovaní svetového mieru, ako základného predpokladu riešenia naznačených problémov.

Napriek tomu, že tieto postuláty sú marxistickými právnymi historikmi zväčša uznané, málo sa stalo doteraz na poli realizácie potrebnej novej koncepcie. Príčiny sú v každom socialistickom štáte iné, avšak dôsledky sú skoro všade rovnaké: snaha, obmedziť výuku dejín štátu a práva ako predmetu, ktorý sa často považuje za málo potrebný pri výchove socialistického právnika.

Recenzent považoval za potrebné uviesť úvodom tieto myšlienky, po prečítaní dvoch učebníc všeobecných dejín poľských právnych historikov, vydaných v čase, keď napr. u nás už dlhé roky nezaznamenávame podobné práce. Nie náhodou referujeme o týchto prácach naraz. Pri ich

porovnávaní sa jasne ukazuje na jednej strane tradičný zastaralý koncept a na druhej strane pokus, prelomiť vžitú ohrady a urobiť krok dopredu.

Učebnica I. Jaworského vyšla r.1966 v treťom vydaní, čo svedčí o jej úspechu. Je stručná, tézovitá, obsahuje najdôležitejšie pojmy a nie je zatažená faktografickým materiálom. Lahko sa číta a memoruje, čo poslucháči vedia oceniť. Kapitoly sú stručné (napr. celý rímsky štát 26 strán, Franská ríša 10 strán, Francúzsko 9-11. st.30 strán, Kyjevská Rus, Rusko záp. Slovania spolu 21 strán a pod.); ide o naj len o náčrt. Ale náčrt čoho? Rímskej ríše, feudalizmu, v germánskych štátoch, vo Francii, v Anglicku, v Rusku a osobitného vývinu v USA do buržoáznej revolúcie r. 1789, kapitalizmu v týchto štátoch do r.1918. Zakončenie: na jednej strane pár poznámok o prvej svetovej vojne a o VOSR. A tým končia všeobecné dejiny štátu a práva, akoby to, čo sa stalo po r.1918 už nepatrilo do disciplíny, a akoby ďalší vývin aspoň do r.1945-1950, nebolo potrebné vysvetliť budúci socialistickým právnikom. Nemýlime sa, keď konštatujeme, že učebné pomôcky v ostatných socialistických štátoch majú viac-menej podobný obsah. Jaworského učebnica má, pravda, zladenú vnútornú skladbu, logickú stavbu, čo o rôznych skriptách použitých v okolitých socialistických štátoch, pokiaľ ich poznáme, nemožno povedať. A preto sa znova vynára otázka: akú pedagogickú, propedeutickú, politicko-výchovnú hodnotu má takáto učebná látka na socialistických právnických fakultách?

M. Sczaniecki bol tiež viazaný čo do chronologického rámca, poľským vysokoškolským programom výuky, avšak súčasne chcel v daných možnostiach realizovať novú koncepciu; chcel prekonať naznačené nedostatky a obnoviť význam a aktuálnosť disciplíny. Rozšíril chronologický výklad do r.1945. Teritoriálny rámec je podobný, ako u Jaworského, s tým rozdielom, že sa zaoberá aj s antickým Gréckom a nakonci výkladu o vývine kapitalistických štátov spomína aj vývin v mimoeurópskych krajinách. Obsah obmedzuje na výklad spoločenskej štruktúry, na inštitúcie zapadajúce do oblasti štátneho a správneho práva a na významnejšie pramene práva. Nové a zaujímavé sú v diele Sczanieckého syntetizujúce kapitoly. V nich vysvetľuje všeobecné a charakteristické rysy feudálneho štátu, dôležitejšie pojmy feudálneho spoločenského a štátneho zriadenia, syntézu absolútnej monarchie ako poslednej formy feudálneho štátu a všeobecnej zákonitosti vzniku, rozvoja a zániku feudálnej štátnosti. Metódou dedukcie snaží sa vystihnúť charakteristiku feudálneho štátu aj v mimoeurópskom meradle.

Podobne aj pri výklade kapitalistických štátov snaží sa autor najmä v záverečnej kapitole rozšíriť svoje závery aj na mimoeurópske krajiny a sleduje vývin kapitalistických štátov aj po r.1945, prakticky dodnes.

Naproti tomu končí svoju knihu náčrtom vzniku prvého socialistického štátu v ZSSR, tj. rokmi 1917-1918. Tým vypadli z knihy rozhodujúce desaťročia svetových dejín, nasledujúce po r.1918, v ktorých vzrástla medzinárodná autorita asila ZSSR, vznikli nové ľudovodemokratické resp. socialistické štáty, ktoré účinne vplyvajú na svetový vývin. Inými slovami, kapitalistický vývin je jednostranne vyzdvihnutý, akoby paralelný vývoj socialistických štátov nepatril do tejto disciplíny. Autor samozrejme nechcel vyvolať takýto dojem; naopak, snažil sa napísať o zsj "všeobecné" tj. celosvetové dejiny. Ale v úvode naznačený tradičný výklad a postulát únosnosti rozsahu učebnice vytvorili priveľké prekážky, ktoré sa nedali odstrániť pri tomto pozoruhodnom prvom pokuse.

Je zásluhou M. Sczanieczkého, že prelomil bariéru ustrnulej a netvornej rutíny a svojou učebnicou naznačil koncepciu, ktorá by sa mala prediskutovať v širokom kruhu právnych historikov socialistických krajín, pretože je spôsobilá k tomu, aby vrátila disciplíne všeobecných dejín štátu a práva to miesto, ktoré jej prináleží v marxistickej historiografii a pri výchove socialistických právnikov.

Leonard Bianchi